

Jerzy Dzieciuchowicz

Naturalizacja ludności polskiej w regionie Rhone-Alpes we Francji po drugiej wojnie światowej

Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-Oeconomica nr 2, 21-38

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Dzieciuchowicz

**NATURALIZACJA LUDNOŚCI POLSKIEJ
W REGIONIE RHÔNE-ALPES WE FRANCJI
PO DRUGIEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ**

Artykuł zawiera, poza uwagami wstępnymi, omówienie warunków powstania i rozwoju skupiska polonijnego w regionie Rhône-Alpes oraz analizę stanu i struktury naturalizowanej ludności polskiej w świetle spisów ludnościowych. Scharakteryzowano też przebieg procesu naturalizacji według jej form.

1. UWAGI WSTĘPNE

Głównym celem pracy jest analiza stanu i procesu naturalizacji ludności polskiej w regionie Rhône-Alpes we Francji po drugiej wojnie światowej. Wymaga to wyjaśnienia samego pojęcia naturalizacji stosowanego w ustawodawstwie francuskim. Ogólnie biorąc, pod tym pojęciem rozumiemy uzyskiwanie przez imigrantów cudzoziemskich obywatelstwa francuskiego. Naturalizacja danej osoby jest dokonywana na podstawie określonego aktu prawnego lub stanu faktycznego, który w chwili urodzenia lub uzyskania pełnoletności prowadzi automatycznie do nadania obywatelstwa francuskiego. Wyróżnia się następujące formy naturalizacji:

1. Nadanie obywatelstwa przez ustawę, obejmujące cudzoziemców, którzy przedłożyli podanie w tej sprawie w prefekturze departamentu właściwego dla ich miejsca zamieszkania. Prefektura ta przekazuje zgodnie z odpowiednią instrukcją właściwe dokumenty Ministerstwu Pracy, które podejmuje ostateczną decyzję. Do tej kategorii obywatelstwa należą:

- naturalizacja w sensie dosłownym,
- reintegracja Francuzów, którzy utracili obywatelstwo francuskie,
- nadania zbiorowe, obejmujące niepełnoletnich, pozostających w stanie wolnym w momencie naturalizacji lub reintegracja ich rodziców.

Warunkiem tak pojętej naturalizacji jest pięcioletni okres nieprzerwanego zamieszkania we Francji (z wyjątkiem wyjazdów turystycznych i wakacyjnych). Okres ten może być skrócony do dwóch lat dla cudzoziemców, którzy ukończyli dwa lata studiów wyższych albo pełnią, czy też mogą

spełniać, funkcje ważne dla Francji. Omawiany warunek może być zniesiony w przypadku cudzoziemców pochodzących z obszarów administracyjnie uzależnionych dawniej w jakikolwiek sposób od Francji (np. Liban, Laos, Wietnam, Maroko, Tunezja). Cudzoziemiec naturalizowany nie może częściowo korzystać z prawa wyborczego przez 10 lat, począwszy od nadania obywatelstwa.

2. Deklaracje nadania obywatelstwa dotyczące cudzoziemców, którzy mają prawo posiadania obywatelstwa francuskiego, wynikające z faktu urodzenia, małżeństwa lub uznanego stanu faktycznego. Deklaracje takie są przedstawiane do rejestracji w Ministerstwie Pracy, które może odmówić ich przyjęcia lub nawet odrzucić je z powodów jednoznacznie określonych prawnie. Do tej kategorii nadania obywatelstwa kwalifikuje się:

- niepełnoletnich urodzonych we Francji, których rodzice byli cudzoziemcami;
- niepełnoletnich nawet urodzonych za granicą, ale adoptowanych przez Francuzów lub powierzonych służbom opieki społecznej, albo przyjętych i wychowanych we Francji, nawet przez cudzoziemców;
- osoby mające możliwość posiadania obywatelstwa francuskiego, tj. te osoby, które uważane są, nawet niesłusznie, lub były uważane w ciągu 10 lat za Francuzów; świadectwem tego może być dowód osobisty, karta elekcyjna, zapis konsularny, legitymacja pracownika państwowego.

3. Deklaracje reintegracji z narodowością francuską, dotyczące osób pochodzenia francuskiego, które utraciły swoje obywatelstwo, ale utrzymały lub nawiązały znaczące związki z Francją, a także osób pochodzących z obszarów uzależnionych w przeszłości od Francji.

4. Automatyczne nadania obywatelstwa w chwili uzyskania pełnoletności odnoszące się do:

- dzieci cudzoziemców, które urodziły się we Francji i zamieszkiwały w tym kraju przez 5 lat poprzedzających pełnoletność (18 lat); nadania te mogą być cofnięte albo władze mogą się im sprzeciwić w roku poprzedzającym pełnoletność z powodów prawnie określonych.

5. Przyznanie pełnego prawa do obywatelstwa francuskiego obejmujące:

- dzieci, których jedno z rodziców jest Francuzem;
- dzieci, które zostały w pełni zaadoptowane przez Francuzów;
- dzieci urodzone we Francji, którym prawo zagraniczne nie przypisuje narodowości jednego z rodziców (rodzice nieznani, apatrydzi);
- dzieci urodzone we Francji, których jedno z rodziców urodziło się we Francji lub na terytorium francuskim albo w kolonii francuskiej.

Obywatelstwo francuskie posiadają osoby pochodzące z Algierii, urodzone tam przed 1 stycznia 1963 r. pod warunkiem, że ojciec (lub matka, gdy ojciec nie żyje) podpisał deklarację przynależności do narodowości francuskiej. Obywatelstwo takie mają też dzieci urodzone we Francji przed wymienioną datą w rodzinach muzułmanów algierskich, którzy urodzili się w Algierii.

Kwestia nadawania obywatelstwa i jego utraty jest uregulowana przez Code de la Nationalité (przepisy 45–244 z 19 października 1945 r., zmodyfikowane przez ustawę nr 73–42 z 9 stycznia 1973 r. i ustawę nr 74–631 z 5 lipca 1974 r. i in.). W praktyce wszystkie przytoczone formy naturalizacji sprowadza się do dwóch podstawowych: ustawowej i deklarowanej.

Istnieją dwa główne źródła danych dotyczących naturalizacji cudzoziemców we Francji:

1) spisy ludności, które pozwalają na ustalenie ogólnej liczebności osób naturalizowanych zamieszkujących we Francji według departamentów w momencie spisu;

2) dokumentacja nadania obywatelstwa francuskiego przez ustawę lub deklarację; akty te są rejestrowane na bieżąco i zestawiane w przekroju rocznym; określają one nowe przypadki naturalizacji.

Nie jest zadaniem łatwym zgromadzenie materiałów statystycznych dotyczących nadawania obywatelstwa francuskiego w regionie Rhône-Alpes. Dla lat 1940–1947 znana jest jedynie ogólna liczba aktów naturalizacji bez podziału na jej formy. W okresie 1948–1963 zestawiano szczegółowe informacje obrazujące naturalizację ustawową i deklarowaną w podziale na departamenty. Z kolei w latach 1964–1974 były zarejestrowane wyłącznie przypadki naturalizacji w formie ustawowej. Dla tego okresu liczbę deklaracji nadania obywatelstwa w regionie uzyskano na podstawie szacunków bazujących na obserwacjach naturalizacji w okręgu stołecznym. Od roku 1975 istnieją szczegółowe dane statystyczne obrazujące liczebność naturalizacji w każdym departamencie regionu według formy ustawowej i deklarowanej.

2. WARUNKI POWSTANIA I ROZWÓJ SKUPISKA POLONIJNEGO W REGIONIE

Skupisko Polonii w regionie Rhône-Alpes zaczęło się tworzyć podczas pierwszej wojny światowej. W obawie przed okrucieństwem i represjami ze strony okupantów niemieckich przesiedliła się tam część ludności polskiej zamieszkującej uprzednio w północno-wschodniej Francji (departament Nord i Pas-de-Calais). Wokół kopalń węgla kamiennego, położonych w regionie Rhône-Alpes, zaczęły wówczas powstawać polskie osady górnicze (np. Beaulieu, Bouregeat w departamencie Loire). W latach dwudziestych ich rozwój doprowadził do uformowania jednego z większych skupisk polonijnych we Francji¹. W roku 1926 liczyło ono 8,8 tys. obywateli

¹ W okresie dużego nasilenia emigracji polskiej do Francji do największych liczebnie grup zawodowych należeli górnicy, robotnicy przemysłowi i rolni. Oprócz tego emigrowali także stosunkowo nieliczni księża i nauczyciele, którzy odegrali dużą rolę w organizacji społeczności polskiej za granicą.

polskich (2,8% całej Polonii francuskiej). Szczególnie intensywny napływ ludności polskiej do omawianego regionu miał miejsce po podpisaniu w 1919 r. konwencji polsko-francuskiej, regulującej emigrację robotników polskich do Francji. W tym czasie wychodzący polscy z punktu imigracyjnego w Dijon byli kierowani do pracy w kopalniach i zakładach przetwórczych zlokalizowanych w pobliżu Lyonu i St. Etienne. Obszarami silnej koncentracji ludności polskiej stały się gminy: Chambon Fougerolles, La Ricamarie, Roche-la-Moliere, a także niektóre dzielnice St. Etienne: Chana, Grand Coin, Soleil. W 1926 r. Towarzystwo Górnicze Roche-la-Moliere-Firminy wśród 1778 obcokrajowców zatrudniało aż 809 Polaków. W ciągu następnych 10 lat udział robotników polskich pracujących w tym przedsiębiorstwie wzrósł do 56,1%.

Na początku lat trzydziestych spadek produkcji przemysłowej na obszarze regionu, spowodowany wielkim kryzysem gospodarczym, pociągnął za sobą wzrost bezrobocia wśród robotników pochodzenia polskiego. Łączyło się to z ograniczeniem, a później całkowitym wstrzymaniem, napływu imigrantów polskich. Jednocześnie nasilił się proces naturalizacji Polonii. W wyniku reemigracji i braku napływu nowych migrantów liczba Polaków osiedlonych w regionie zmniejszała się. W roku 1931 wynosiła ona ok. 19,3 tys. osób. Podczas drugiej wojny światowej liczna grupa ludności pochodzenia polskiego przeniosła się z terenów Francji zajętych przez Niemców do strefy nieokupowanej. W efekcie tych ruchów migracyjnych po zakończeniu wojny liczba Polaków w regionie była prawie taka sama, jak w roku 1931.

Na początku lat powojennych rozwinęła się ponownie reemigracja ludności polskiej do kraju ojczystego. W dużej mierze objęła ona zdemobilizowanych żołnierzy wojsk polskich. Przyczyniła się do tego agitacja władz polskich prowadzona na Zachodzie. W związku z tym malała liczebność ludności polskiej zamieszkującej region. Tendencja ta utrzymywała się także w późniejszym okresie ze względu na zahamowanie emigracji z Polski, starzenie się miejscowej ludności polskiej oraz wzrost jej naturalizacji. W 1975 r. zamieszkiwało w regionie 4,3 tys. osób posiadających obywatelstwo polskie, podczas gdy w całej Francji 86,4 tys.

3. STAN I STRUKTURA LUDNOŚCI NATURALIZOWANEJ POCHODZENIA POLSKIEGO W ŚWIETLE SPISÓW LUDNOŚCIOWYCH

W powojennych spisach ludności Francji stosowano różne kryteria w wyodrębnianiu i klasyfikacji społeczności naturalizowanych. Utrudnia to poważnie ocenę i porównanie ich struktury i stanu na podstawie różnorodnych źródeł. Dowodem tego są dane spisu z roku 1954 i spisów następnych. W pierwszym przypadku liczbę naturalizowanych określono według kraju

urodzenia, a w drugim według poprzedniego obywatelstwa. Ogólna liczba naturalizowanych wykazana przy użyciu drugiego kryterium jest ponad dwukrotnie wyższa. Niezgodności te mają podobny charakter w regionie Rhône-Alpes i w całym kraju.

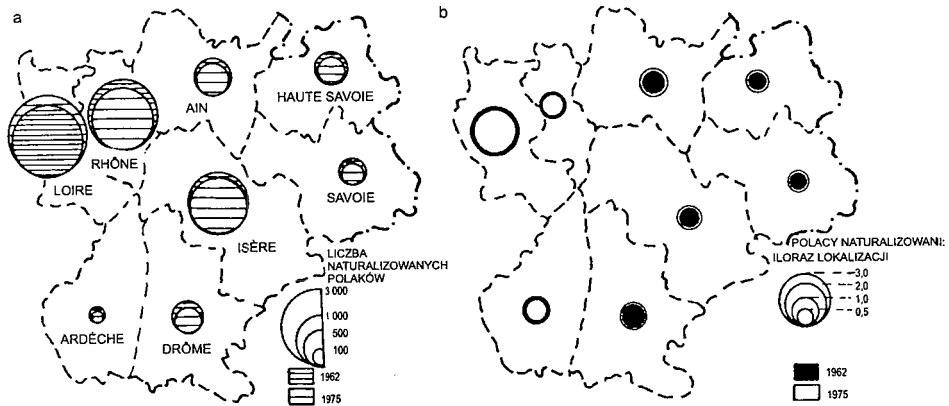
W roku 1962 liczebność naturalizowanych Polaków w badanym regionie dochodziła do 8193 osób. Do 1968 r. nie uległa ona istotnym zmianom. W latach następnych wystąpił niewielki jej spadek. Spis ludności z 1975 r. wykazał, że liczba ta zmniejszyła się do 8070 osób. W 1970 r. w skali regionu naturalizowani Polacy zostali wyprzedzeni – pod względem liczebności – przez naturalizowanych Portugalczyków, Algierczyków, Marokańczyków i Tunezyjczyków².

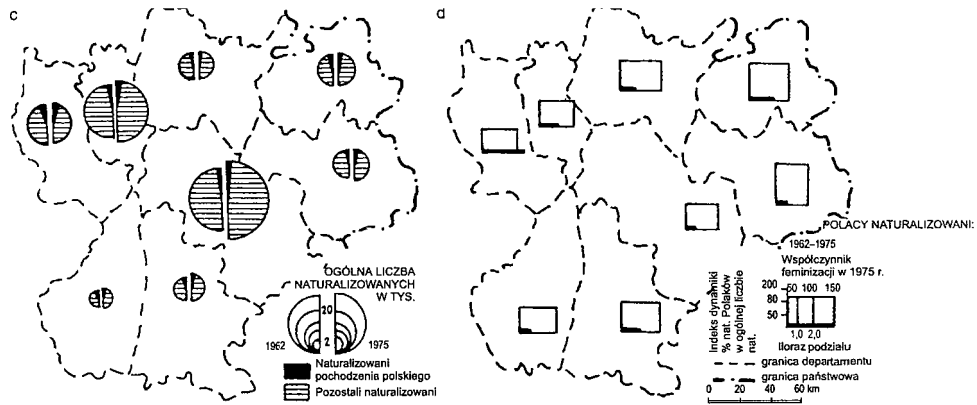
Rozmieszczenie naturalizowanej ludności polskiej w badanym regionie jest bardzo nierównomierne. W 1962 r. z ogólnej liczby tej ludności blisko 1/3 zamieszkiwała w departamencie Loire, a ponad 1/4 zarówno w departamencie Rhône, jak i w Isère (rys. 1). Jednocześnie mniej niż 1/10 tej populacji stanowili mieszkańcy departamentu Ardèche, Drôme, Savoie i Haute-Savoie, a niewiele więcej Ain.

Rozkład przestrzenny liczby naturalizowanych Polaków nie był stabilny, a zmiany w tej dziedzinie nie odpowiadały w pełni ewolucji właściwej wszystkim naturalizowanym. W roku 1975, w porównaniu z rokiem poprzednio omawianym, wzrost liczby osób naturalizowanych pochodzenia polskiego występował na całym obszarze regionu, z wyjątkiem departamentu Loire. Najbardziej liczba ta powiększyła się w departamencie Haute Savoie, Drôme i Savoie, gdzie zamieszkiwała poprzednio stosunkowo niewielka część ogółu imigrantów polskich. W departamencie Loire, będącym największym skupiskiem Polonii w regionie, liczba naturalizowanych Polaków obniżyła się z 3,3 tys. do 2,5 tys. Wiąże się to z emigracją młodych grup tej ludności z dawnych ośrodków eksploatacji i przetwórstwa węgla kamiennego na obszary bardziej aktywne gospodarczo.

Struktura przestrzenna naturalizowanej ludności polskiej nie jest w pełni zgodna ze strukturą przestrzenną ogółu naturalizowanych. W roku 1962 względna nadwyżka naturalizowanych Polaków – o czym świadczą ilorazy lokalizacyjne – występowała tylko w departamencie Loire. Stan zbliżony do względnej równowagi porównywanych struktur panował w departamencie Ain i Rhône. Natomiast względny niedobór Polaków cechował departament Ardèche, Savoie i Haute-Savoie.

² Pochodzenie narodowościowe naturalizowanych w regionie Rhône-Alpes jest odmienne niż w całej Francji. W 1975 r. połowa naturalizowanych na obszarze regionu pochodziła w Włoch, podczas gdy we Francji mniej niż 1/3. W rozpatrywanym regionie tylko 1 na 20 naturalizowanych był z pochodzenia Polakiem, natomiast we Francji Polacy stanowili 13% ogółu naturalizowanych. Dużą rolę w napływie obcokrajowców odgrywa przygraniczne położenie regionu.

Rys. 1

W 1975 r. skala dysproporcji przestrzennych istniejących pomiędzy rozpatrywanymi populacjami zmniejszyła się poważnie w większości departamentów regionu. Do znacznego obniżenia względnej nadwyżki naturalizowanych Polaków doszło w departamencie Loire, gdzie pozostała ona jednak dość wysoka. Względny niedobór ludności polskiej pogłębił się w niewielkim stopniu w departamencie Ardèche i Rhône. Natomiast zmniejszył się on wyraźnie we wszystkich pozostałych departamentach regionu. Omawiane zmiany wskazują na dyfuzję przestrzenną Polonii z regionów największej jej koncentracji na obszary sąsiednie, wykazujące pewne symptomy ożywienia gospodarczego.

Stopień skojarzenia przestrzennego naturalizowanej ludności polskiej i ogółu osób naturalizowanych w regionie staje się coraz wyższy. Świadczą o tym zmiany wartości współczynnika lokalizacji osób pochodzenia polskiego. W latach 1962–1975 współczynnik ten obniżył się z 0,271 do 0,196. W okresie tym naturalizowana ludność polska przejawiała skłonność do rozpraszania się na całym obszarze regionu. Świadczą o tym jej ilorazy podziału przestrzennego. Wysokie wartości ilorazów – większe od jedności – oznaczają poważny wzrost udziału tej populacji w stosunku do całego regionu. Ilorazy takie występują w departamencie Haute-Savoie, Drôme i Savoie. Nieco mniejsze wartości osiągają one w departamencie Rhône, Ain i Ardèche. Ilorazy niższe od jedności wskazują na spadek wspomnianego udziału. Jedyny obszar, na którym zanotowano taką właśnie wartość ilorazu, stanowi departament Loire. Ogólnie biorąc, natężenie zmian w strukturze przestrzennej naturalizowanej ludności polskiej w analizowanym okresie było niewielkie. Odzwierciedla to bardzo niska wartość współczynnika podziału, wynosząca zaledwie 0,091.

W całej naturalizowanej populacji regionu Rhône-Alpes Polacy nie odgrywają znaczącej roli (tab. 1). W 1975 r. ich udział w ogólnej liczbie ludności naturalizowanej wynosił tylko 5,4%. Był on ok. 2,5-krotnie niższy w porównaniu z odsetkiem ogólnokrajowym. W okresie 1962–1975 udział ten zmniejszał się powoli, ale systematycznie (z 6,5% w 1962 r.)³. Na obszarze regionu zmiany te przebiegały nieco wolniej niż w całej Francji.

³ W tym samym kierunku ewoluował udział naturalizowanych imigrantów włoskich, tureckich i szwajcarskich. Jednocześnie wzrastało znaczenie imigrantów pochodzących z Hiszpanii, Portugalii, Tunezji i Maroka. Zbliżone tendencje zmian w pochodzeniu ludności naturalizowanej można zauważyć na całym obszarze Francji.

Tabela 1

Naturalizowani pochodzenia polskiego*
w regionie Rhône-Alpes wg departamentów w latach 1962-1975
(w % ogółu naturalizowanych)

Departamenty	1962	1968	1975	1975 1962 = 100
Francja ogółem	16,1	15,7	13,2	81,9
Rhône-Alpes ogółem	6,5	6,0	5,4	83,1
Ain	5,3	5,3	4,8	90,6
Ardèche	3,8	3,4	3,0	78,9
Drôme	4,2	3,5	4,5	107,1
Isère	4,1	3,6	3,9	95,1
Loire	20,4	20,0	15,0	73,5
Rhône	5,6	5,1	4,7	83,9
Savoie	2,9	2,7	5,9	203,4
Haute-Savoie	2,7	3,5	4,4	162,9

* Według poprzedniego obywatelstwa.

Źródło: INSEE - R.P. 1962, 1968, 1975.

W 1962 r. rozpatrywany udział odznaczał się silną zmiennością przestrzenną. Wahał się on od 2,7% w departamencie Haute-Savoie do 20,4% w Loire. Wyjątkowo wysoka proporcja imigrantów polskich w tym ostatnim departamencie jest związana z wcześniejszym rozwojem górnictwa węglowego. Stosunkowo duży udział omawianej grupy ludności cechował też departament Rhône i Ain.

W roku 1975 rozważane różnice przestrzenne były znacznie mniejsze, co dowodzi postępującej stopniowo dekoncentracji Polonii. Skrajne wartości udziału procentowego naturalizowanych Polaków w ogólnej liczbie naturalizowanych sięgały od 3% w Ardèche do 15% w Loire⁴. W dalszym ciągu ludność ta miała stosunkowo największe znaczenie w północnych departamentach regionu. Zmniejszył się jej udział na tych obszarach, gdzie pierwotnie był największy. Jednocześnie nastąpił wzrost tego udziału na terenach wykazujących początkowo niskie odsetki. Najgłębszy spadek analizowanego wskaźnika zaznaczył się w departamencie Loire (o 5,4%). Natomiast jego silnego wzrostu doświadczyły przygraniczne departamenty:

⁴ Zmienność przestrzenna udziału pozostałych kategorii naturalizowanych w regionie Rhône-Alpes przedstawia zupełnie inny obraz. Ludność pochodzenia hiszpańskiego ma udział większy od przeciętnego w departamencie Ardèche, Drôme i Rhône, a imigranci włoscy w Ain, Isère i Savoie. Naturalizowani Szwajcarzy koncentrują się najsilniej w departamencie Haute-Savoie, Tunezyjczycy i Marokańczycy głównie w departamencie Rhône, Portugalczycy w Rhône, Loire i Ardèche, Jugosłowianie w Savoie, a Turcy w Ardèche i Drôme.

Savoie (o 3,0%) i Haute-Savoie (o 1,7%). Może to wskazywać na wyodrębnienie się nowego kierunku napływu imigrantów polskich do Francji poprzez Włochy i Szwajcarię.

W latach 1962–1975 zmiany przestrzenne w udziale naturalizowanych Polaków w ogólnej liczbie naturalizowanych odznaczały się bardzo zróżnicowaną dynamiką. Największa była ona w departamencie Savoie (indeks dynamiki: 203,4) i Haute-Savoie (162,9). Względna stabilizacja w tej dziedzinie cechowała departament Drôme, Isère i Ain. W pozostałych departamentach wystąpił widoczny, ale niezbyt gwałtowny, spadek proporcji naturalizowanej ludności polskiej.

Na początku okresu powojennego struktura płci ludności naturalizowanej pochodzenia polskiego w regionie Rhône-Alpes była silnie zdeformowana, co przejawiało się w znacznej nadwyżce kobiet. W roku 1954 w badanej zbiorowości na 100 mężczyzn przypadają przeciętnie aż 124 kobiety. Jedną z głównych przyczyn wysokiego poziomu feminizacji tej ludności były duże straty biologiczne wśród mężczyzn w okresie wojny i okupacji. Słaby, ale trwały trend spadkowy feminizacji społeczności polonijnej trwał do roku 1968. W innych regionach Francji ogólny kierunek zmian struktury płci naturalizowanych imigrantów polskich był wówczas podobny, chociaż w okresie 1962–1968 zarysował się już niewielki wzrost ich feminizacji.

W latach 1968–1975 ludność naturalizowana pochodzenia polskiego w regionie Rhône-Alpes podlegała intensywnej feminizacji. Proces ten był zdeteminowany głównie dynamicznym starzeniem się tej społeczności. Wskaźnik jej feminizacji wzrósł wtedy ze 117 aż do 138,1. Identyczny kierunek przyjęły przemiany struktury płci naturalizowanych Polaków zamieszkujących w całej Francji. Jednakże w 1975 r. ich feminizacja nie wzniosła się jeszcze na tak wysoki poziom, jak w badanym regionie.

W świetle danych spisu z roku 1975 wśród naturalizowanych imigrantów polskich we wszystkich departamentach regionu istniała bardzo duża przewaga liczebna kobiet⁵. W proporcji kobiet między poszczególnymi departamentami uwidaczniały się przy tym ogromne różnice (tab. 2). Wartości ekstremalne współczynnika feminizacji wynosiły: 124,1 w Isère i 166,7 w Ain. Feminizacja wyższa od przeciętnej w regionie panowała przede wszystkim w północno-wschodniej i południowo-zachodniej jego części, gdzie liczebność naturalizowanych Polaków, a także ich udział w ogólnej liczbie naturalizowanych,

⁵ W 1975 r. struktura płci imigrantów polskich i pozostałych grup naturalizowanych różniła się znacznie. Do grup najsilniej sferminizowanych należeli imigranci niemieccy (współczynnik feminizacji 231,3), belgijscy (298,3) i szwajcarscy (370,4). W niewiele mniejszym stopniu byli też sferminizowani Jugosłowianie. W stosunku do Polaków zdecydowanie niższy poziom feminizacji charakteryzował Włochów, Hiszpanów, Tunezyjczyków i Turków. Najstabiliej przewaga kobiet uwidaczniała się wśród imigrantów portugalskich i marokańskich. Jedynie Algierczycy odznaczali się nadwyżką mężczyzn.

wzrastały na ogół dość dynamicznie. Wynika stąd, że w rozwoju społeczności polonijnej tych obszarów aktywną rolę spełniają głównie kobiety. Emigrują one na te obszary z tradycyjnych ośrodków koncentracji Polonii, położonych w departamencie Loire, Rhône i Isère. Należy dodać, że naturalizowana ludność polska jest z reguły znacznie silniej sfeminizowana od zbiorowości tworzących nowsze fale migracyjne.

Tabela 2

Naturalizowani pochodzenia polskiego^a
w departamentach regionu Rhône-Alpes według płci w 1975 r.

Departamenty	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Współczynnik feminizacji
Francja ogółem	79 745	103 605	183 350	129,9
Rhône-Alpes ogółem	3 390	4 680	8 070	138,1
Ain	165	275	440	166,7
Ardèche	45	65	110	144,4
Drôme	140	215	355	153,6
Isère	725	900	1 625	124,1
Loire	1 020	1 440	2 460	141,2
Rhône	933	1 255	2 190	134,5
Savoie	135	185	320	137,0
Haute-Savoie	225	345	570	153,3

^a Według poprzedniego obywatelstwa.

Źródło: INSEE - R.P. 1975.

4. PROCES NATURALIZACJI LUDNOŚCI POCHODZENIA POLSKIEGO WEDŁUG FORM NADANIA OBYWATELSTWA

W latach powojennych ewolucję naturalizacji ludności polskiej zamieszkującej w całej Francji odwzorowuje ogólnie trend malejący (rys. 2). Można go wyznaczyć za pomocą teoretycznej funkcji regresji, określonej następującym równaniem:

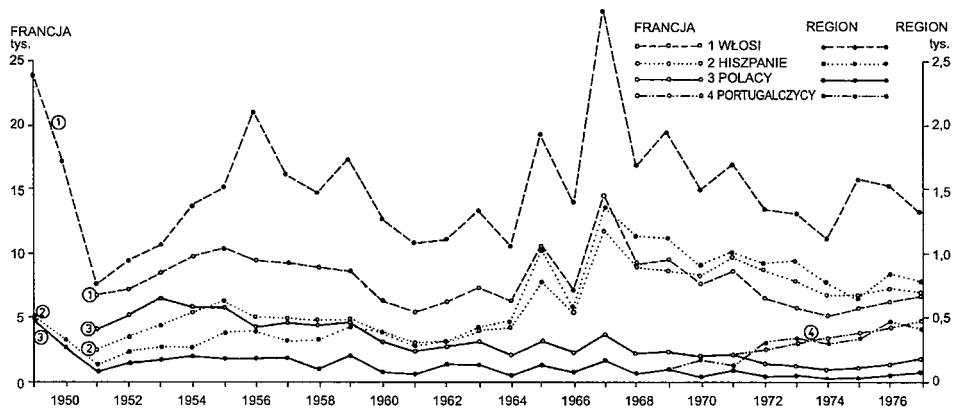
$$y = 10,67032 - 0,33558 \times t,$$

gdzie:

y – wartości teoretyczne liczby naturalizowanych Polaków w tys.,

t – wartości zmiennej czasowej w latach 1948–1978.

Przebieg procesu naturalizacji Polaków we Francji aż w 84% jest objaśniony przez samą zmienną czasową. Jedynie w 16% pozostaje on zatem w zależności od innych czynników. W latach 1948–1974 liczba

Rys. 2

naturalizacji obywateli polskich obniżyła się z 13,6 tys. do 1,6 tys., a w roku 1978 zwiększyła się do ok. 2 tys.

W regionie Rhône-Alpes ustawowa naturalizacja ludności polskiej w okresie powojennym również odznaczała się trendem spadkowym (rys. 3). Można przy tym zaobserwować silne wahania liczby naturalizacji w poszczególnych latach (tab. 3). W końcu lat czterdziestych liczba ta była najwyższa. W 1949 r. przekraczała ona 0,5 tys. Naturalizację stymulował duży napływ imigrantów polskich zarówno podczas wojny, jak i wkrótce po jej zakończeniu. Później liczebność naturalizacji obniżała się corocznie ze względu na prawie całkowite zahamowanie imigracji ludności polskiej. W latach pięćdziesiątych obywatelstwo francuskie w formie ustawowej uzyskiwało rocznie najczęściej stu kilkudziesięciu Polaków. W następnych dekadach liczba tej kategorii naturalizowanych corocznie spadła poniżej stu⁶.

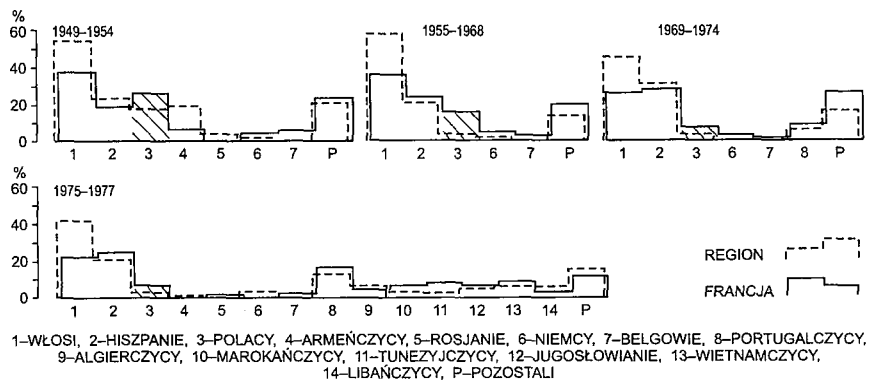
Równoległe obniżała się także liczba naturalizacji ustawowej pozostałych mniejszości narodowościowych. Jednakże tempo spadku ustawowej naturalizacji Polaków było dużo większe. Wskutek tego udział naturalizacji ludności polskiej w ogólnej liczbie naturalizacji ustawowej został zredukowany z ok. 10% w końcu lat czterdziestych do mniej niż 2% u schyłku lat siedemdziesiątych.

W latach 1949–1978 w badanym regionie uległo naturalizacji ustawowej łącznie 4193 Polaków. Ponad 60% wszystkich przypadków naturalizacji zarejestrowano do 1960 r. W okresie 1960–1970 ich udział w ogólnej liczbie naturalizacji wynosił tylko 26,9%, a od roku 1971 do 1978 – 11,4%.

Rozkład przestrzenny ustawowej naturalizacji Polaków ze względów oczywistych jest zbliżony z rozmieszczeniem całej społeczności polonijnej (rys. 4). Najwięcej przypadków tej naturalizacji w omawianych latach było w departamencie Rhône (1254), Loire (1225) i Isère (973)⁷. Nadania obywatelstwa francuskiego w tych trzech departamentach łącznie stanowią aż 63,4% ogólnej liczby ustawowej naturalizacji Polaków w regionie. W tych departamentach, gdzie proces ustawowej naturalizacji ludności polskiej rozwinął się najbardziej, udział naturalizacji zarejestrowanych w pierwszej połowie okresu powojennego był dużo większy w porównaniu z całym regionem. W pozostałych departamentach większe znaczenie miała naturalizacja w okresie późniejszym. W związku z tym w miarę upływu czasu w rozwoju naturalizacji Polaków na całym obszarze regionu coraz większą rolę pełniły departamenty położone poza największymi skupiskami polonijnymi.

⁶ Polacy, obok Włochów i Hiszpanów, należą do najliczniejszych kategorii naturalizowanych. W latach 1948–1978 naturalizowani należący do tych trzech grup narodowościowych łącznie stanowili 80% ogółu cudzoziemców, którzy otrzymali obywatelstwo francuskie w regionie Rhône-Alpes.

⁷ W okresie 1941–1977 62% wszystkich naturalizacji obcokrajowców z regionu odnotowano w departamencie Isère i Loire.

Rys. 3

Tabela 3

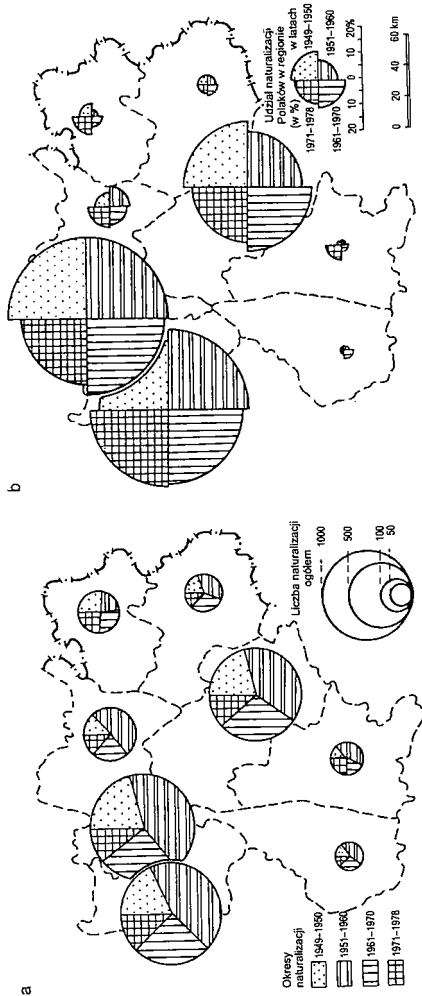
Proces naturalizacji (dekretowanej) ludności pochodzenia polskiego*
w regionie Rhône-Alpes w latach 1949–1978 według departamentów

Rok	Ain	Ardèche	Drôme	Isère	Loire	Rhône	Savoie	Haute-Savoie	Rhône-Alpes
1949	27	9	10	135	125	181	14	21	522
1950	13	1	6	75	98	85	13	18	309
1951	5	1	3	38	14	64	7	3	135
1952	27	5	2	45	16	64	3	9	171
1953	13	5	12	55	17	72	15	9	198
1954	38	1	2	18	119	46	2	3	229
1955	9	2	5	53	73	50	4	—	196
1956	11	3	3	41	72	57	2	—	189
1957	13	6	12	36	63	56	1	1	198
1958	15	1	1	15	68	29	—	—	129
1959	14	5	3	53	79	62	3	5	224
1960	4	2	1	21	23	42	5	2	100
1961	12	—	—	26	32	22	—	—	92
1962	14	—	—	41	44	42	4	1	146
1963	17	1	—	57	25	40	8	4	152
1964	3	1	—	23	25	34	—	2	88
1965	9	—	5	28	39	46	12	4	143
1966	3	—	5	29	37	13	2	4	93
1967	4	8	5	42	44	49	7	15	174
1968	3	4	5	11	16	27	2	9	77
1969	1	5	—	15	40	28	4	4	97
1970	4	4	2	13	13	28	—	—	64
1971	14	—	4	21	32	24	2	3	100
1972	3	—	3	10	15	12	3	4	50
1973	6	1	1	14	18	13	2	—	55
1974	—	—	3	7	4	14	—	13	41
1975	2	—	6	12	13	3	4	6	46
1976	4	2	5	9	20	13	1	1	55
1977	2	2	—	15	13	21	1	3	57
1978	3	—	3	15	28	17	2	5	73

* Według poprzedniego obywatelstwa.

Źródło: Ministère du Travail.

Naturalizacja ludności polskiej w regionie Rhône-Alpes

Rys. 4

Deklarowana forma naturalizacji Polaków w regionie Rhône-Alpes w skali rocznej odnosi się zazwyczaj do ponad 2-krotnie mniejszej liczby osób w porównaniu z formą ustawową. W latach 1975–1978 corocznie notowano na tym obszarze ok. 30–40 przypadków naturalizacji deklarowanej przez Polaków.

Według wyników badań, prowadzonych w regionie paryskim, w latach 1966–1972 Polacy najdłużej ze wszystkich naturalizowanych we Francji oczekiwali na przyjęcie obywatelstwa francuskiego. Około 60% Polaków stało się obywatelami francuskimi, przebywając na terenie Francji ponad 20 lat. Dla porównania warto wskazać, że aż 79% Marokańczyków i 62% Wietnamczyków przed uzyskaniem obywatelstwa francuskiego zamieszkiwało we Francji nie dłużej niż 10 lat. Postęp w wynarodowieniu Polaków jest jednak znaczny. Okazało się bowiem, że ponad połowa imigrantów polskich w wymienionym regionie czuje się Francuzami, mimo iż stosunkowo niewielka ich część używa języka francuskiego w kontaktach z najbliższą rodziną.

Badania A. Chazallete (1977), wykonane w regionie Rhône-Alpes dowodzą, że do podstawowych motywów imigracji Polaków do Francji należało poszukiwanie pracy zarobkowej. Mniejszą rolę odegrały przyczyny polityczne, rodzinne i osobiste. Odmienne są główne motywy naturalizacji ludności polskiej. Zalicza się do nich przede wszystkim uzyskanie przez naturalizowanych odpowiednich uprawnień pracowniczych i określonego statusu społeczno-zawodowego, rzeczywistą integrację z ludnością francuską przez związki małżeńskie lub w dziedzinie kultury, a także zamierzenia dotyczące przyszłości osobistej lub potomstwa. Bariere na drodze naturalizacji Polaków stanowią przede wszystkim różnorodne względy psychospołeczne, a zwłaszcza emocjonalne związki z krajem rodzinnym, obawa o brak realnej akceptacji naturalizowanych w społeczeństwie francuskim, opozycja rodziców, niechęć lub bojaźń młodych mężczyzn przed powołaniem do służby wojskowej.

LITERATURA

- Brahimi M., 1979, *Chronique de l'immigration*, „Population”, janvier–février.
- Chazallete A., 1977, *Etude relative a la deuxième génération d'immigrants dans la région Rhône-Alpes*, G.S.U., Lyon.
- Depoïd P., 1942, *Les naturalisations en France (1870–1940)*, „Etudes démographiques”, 3, Direction de la Statistiques Générale, Paris.
- Fabrizio D., de Mauroy H., 1980, *Les français naturalises dans la région Rhône-Alpes*, „Points d'appui pour l'économie Rhône-Alpes”, Supplément statistique, Chiffres et résultats, 8.
- Fischbach J., Marszał T., 1984, *Polacy w regionie Rhône-Alpes*, UŁ, Łódź (maszynopis).
- Fogelson S., 1930, *Robotnicy polscy we Francji w 1927 r.*, „Statystyka Pracy”.
- Fogelson S., 1937, *Polacy we Francji w roku 1931*, „Statystyka Pracy”.
- Jankowska H., 1964, *Polska emigracja zarobkowa we Francji*, Warszawa.
- Krawczyk E., 1975, *Polityka asymilacyjna władz francuskich wobec Polaków w latach 1919–1939*, „Przegląd Zachodni”, nr 5/6.

- Les Français par acquisition*, 1977/1978, „Migration – Information”, 10, 19, Ministère du Travail.
- Les naturalisés: pluralité des processus d'insertion dans la société française*, 1979, Jobert et Tallard, Paris, CREDOC, juillet.
- L'insertion des naturalisés*, 1978, „Migration Etudes”, 12, A. F. Reylier, Ministère du Travail.
- Mauroy de H., 1979, *Les étrangers et la nationalité française*, „Points d'appui pour l'économie Rhône-Alpes”, 5.
- Panorama emigracji polskiej*, 1967, Paryż.
- Robin R., 1973, *Bilan de dix années de naturalisation (1962-1971)*, „Revue Française des Affaires Sociales”, janvier-février.
- Rozwadowski J., 1927, *Emigracja polska we Francji*, Lille.
- Wisniewski J., *25 ans de présence et d'origine étrangère: 1948-1972*, 1975, „Hommes et Migration”, Paris.

Katedra Gospodarki Przestrzennej
i Planowania Regionalnego UŁ

Jerzy Dzieciuchowicz

NATURALIZATION OF POLISH POPULATION IN RHÔNE-ALPES
REGION OF FRANCE AFTER THE SECOND WORLD WAR
(Summary)

The paper aims the analysis of status and naturalization process of Polish population in Rhône Alpes region of France after the Second World War. Naturalization is understood as the obtaining of French citizenship by foreign emigrants. Many forms of naturalization can be distinguished – legal and declared being the two basic ones.

Emmigration of Poles to Rhône-Alpes region started during the First World War. A particularly intense inflow of Polish people took place after signing a Polish-French Convention on emigration of Polish workers to France in 1919.

After the Second World War the number of naturalized Poles in that region stabilized and amounted to 8000 people. However, their percentage in the total number of naturalized emigrants decreased gradually and steadily (from 6,5% in 1962 to 5,4% in 1975). Spatial distribution of naturalized Polish emigrants was not stable and changes in this field did not fully reflect evolution pertaining to all naturalized emigrants. A progressive, gradual deconcentration of Polish community was observed.

Between 1949 and 1978 in Rhône-Alpes region 4193 Poles were legally naturalized, among them 60% up to 1960. Naturalization process revealed a decreasing tendency to be noticed all over that region. The number of declared naturalized Poles was twice as small as the legal one. Polish people applying for French citizenship were motivated by different reasons.

Descriptions of Illustrations:

1. Status and structure of naturalized Polish population in Rhône-Alpes region from 1962 till 1975.
2. Naturalization of selected nationalities in France in Rhône-Alpes region in post-war years.
3. Participation of legal naturalization of selected nationalities in France and Rhône-Alpes region through periods.
4. The number and participation of legally naturalized Poles in Rhône-Alpes region through periods.